

Forord til Erik Kaas Nielsen

Den der er forkølet skal I fængsel

Publ. i Erik Kaas Nielsen: Den der er forkølet skal i fængsel – en bog om børns leg og fortællinger. København: Akademisk Forlag 2000, s. 6-10.

Erik Kaas Nielsen er pioner, når det drejer sig om det, man betegner som børnefolklore. Især de sproglige udtryksformer, børnenes »folkedigtning« har været Erik Kaas Niensens felt. Han er den første her i landet, der systematisk har indsamlet og beskrevet børns mundtlige udtryksformer og traditioner, deres fortællinger, visser, sange, rim, remser og lege. Det begyndte i midten af 1950'erne, og det er ikke holdt op siden. Ingen tvivl om, at han blev »bidt« af stoffet og børnenes sære og fabelagtige måder at forme og forny det på. Han begav sig ud på en ekspedition, der fik karakter af en livsopgave. Appetitten og sansen for det er mere end intakt. Han har travlt som pensionist. Med nye undersøgelser og optegnelser, med udgivelser og foredrag, med selv at optræde som fortæller og med at holde et stort og internationalt kontaktnet ved lige.

Børnefolklore

Betegnelsen børnefolklore dækker over alt det frodige og spraglede stof, der overleveres fra den ene generation af børn til den næste, og som hele tiden fornyer sig: sproglige, dramatiske, grafiske eller musikalske udtryk, eller lege der rummer det hele i multiartistiske former. Der findes tidligere optegnelser af børnefolklore af forskellige slags, men det er sporadisk, og det bygger ofte på voksnes erindringer om, hvad de gik og gjorde og sagde som børn. Fx har den store danske folklorist

Evald Tang Kristensen optegnet rim, remser, lege og børns fortællinger, når muligheden var der. Det, som kendetegner Erik Kaas Nielsen til forskel fra forløberne, er, at han gik og går direkte til børnene. Og har øje for, at her ikke bare er tale om gammelt overleveret traditionsstof, men om en frodig og mangfoldig kultursammenhæng – vel at mærke en højst nutidig sådan på det moderne livs betingelser. Som arkivar Iørn Piø skrev i forordet til Erik Kaas Niensens bog *Det lille Folk*: »Han indså (...) meget hurtigt, at man burde gå til børnene selv, man burde optegne traditionerne, mens de virkelig kunne siges at være i daglig brug. Og netop gennem denne 'direkte' fremgangsmåde, der er helt i overensstemmelse med den moderne folkeminddeforskning, var det, at han snart opdagede, at sanglegene, rimene og remserne kun udgjorde en lille del af børnenes folklore, og når man møder de gamle remser og rim i traditionen, da er det ofte i en ny forklædning. Tradition og fornyelse er kendetegnet for børnenes folklore«.

Det lille folk

Som lærer i folkeskolen har Erik Kaas Nielsen i bogen *Det lille Folk* betegnet sig selv som »missionær for voksenkulturen«, når han færdedes i »stammen«, dvs. blandt de børn, som han underviste, og hvis fortællinger, omgangsformer og skikke han var begyndt at udforske på sin arbejdsplads. Som gårdvagt havde han i udgangspunkt

tet en eminent observationspost blandt børnene, som også blev hans medarbejdere. Resultatet af dette og af nogle større landsdækkende indsamlinger blev samlet op i *Det lille Folk* fra 1965. Bogen er en klassiker på området. Et dansk sidestykke til Iona og Peter Opies tilsvarende pionerarbejde i England i samme periode. Deres bøger er i dag internationale klassikere og grundbøger på området.

Kaas Nielsens arbejde er således også del i en mere omfattende ændring i såvel interesse som perspektiv på børns udtryksformer. Folkloristerne begynder i højere grad at interessere sig for den nutidige folkekultur. Og børnene som gruppe kommer mere i fokus ved siden af andre »subkulturer«. Kaas Nielsens udgivelse var medvirkende til at sætte børns kultur, udtryksformer og lege på dagsordenen som vigtige.

Det lille Folk kom næsten samtidig med Benny Andersens samling af børnerim og remser, *Nikke Nikke Nambo*, der var en manifestation af de enestående æstetiske og sproglige kvaliteter, der er i børns sproglige udtryk, og som digtere gennem historien har trukket på. På det pågældende tidspunkt var der en udbredt sans for dette. Bl.a. udgav Hans Magnus Enzensberger i 1961 en stor samling børnerim *Allerleirauh – Kinderreime*. Benny Andersen var ikke alene. En del af stoffet for hans udgivelse blev hentet i *Folkemindesamlingen* og Kaas Nielsens indsamlinger. I *Det lille Folk* får vi ikke blot remser og lyrik, men et langt større spektrum af fortællinger, vitser, tungebrækkere, gåder og meget mere. I andre bøger som *Vi vil synge en sang* eller *Manden i galgen* præsenteres andre genrer fra det righoldige lager.

Barnepjat eller selvstændige kulturudtryk?

Børns mundtlige udtryksformer og lege var indtil 1950'erne oftest blevet betragtet enten som underlødigt barnepjat, som børnene skulle se at vokse sig fra, og de mere beskidte dele af repertoireet stod til forbud, udrensning og genopdragelse – eller de blev betragtet som udtryk for særlige barnlige stadier i en udvikling fra det primitive til højere og mere kulturede udtryksniveauer. Erik Kaas Nielsens arbejde har været med til at ændre synet på børns udtryksmåder som andet end uudviklede efterligninger eller symptomer på barnagtighed. Indirekte rykker hans fremstillinger disse udtryk ud af en dominerende pædagogisk og udviklingspsykologisk forståelsesramme – for ikke at sige omklamring. Han formidler dem som kvalitative kulturudtryk i egen ret; de er nok af en særlig art og hører til i særlige sammenhænge med særlige funktioner og kvaliteter, men de er at forstå på linje med hvilke som helst andre kulturelle ytringer. Ved at anlægge og fastholde dette kulturelle perspektiv, som er et af Erik Kaas Nielsens afgørende bidrag til børnekulturforskningen, bliver også de enestående artistiske kvaliteter i såvel remser som fortællinger indlysende. Det er ikke blot børnenes rytmer og fortællinger, der udstråler en glubende appetit på sprog og lyd, Kaas Nielsens bøger og artikler udstråler en tilsvarende appetit på stoffet og på at opspore og kortlægge det.

Hans optegnelser er et enestående kildemateriale og dermed et grundlag også for videre udforskning. Disse udtryk og lege forsvinder ellers sporløst lige så hurtigt, som de er udøvet, ligesom det hverdagsliv børn lever. Den officielle barnheds historie lader sig skrive, her eksiste-

rer forskelligt kildemateriale. Med barnelivets og børnenes historie stiller det sig straks anderledes. Her mangler kildematerialet som regel. Vi har meget lidt viden om børns dagligliv, om hvad de foretager sig, om hvordan de udtrykker sig om det, og hvad børn egentlig går og gør og siger. I børnefolkloren ligger et sådant materiale, som tilmed er formuleret af børnene selv. Det fremtræder ganske vist i en symbolsk og artistisk form, men det udtrykker lige fuldt børns erfaringer med deres liv, med barndommen og med de voksne, samtidig med at børn fx gennem legene frembringer en vigtig del af deres virkelighed.

Erik Kaas Nielsens arbejde gør det muligt at sætte nutidens barneliv og dets udtryksformer i profil gennem en sammenligning med den ikke så fjerne fortid, hvor han har optegnet det stoflige grundlag for at gøre det. Der viser sig afgørende forskelle i forhold til nutidens barneliv med institutioner og medier, som spiller sammen med børnefolkloren, men hvad flere af Kaas Nielsens studier viser er, at der er lige så afgørende træk, der går igen. Traditionerne er sejlvivede, og selv om stilingen kan være ultramoderne, så kan udtryksformen være oldgammel. Han har eftersporet og kortlagt forhistorier til flere typer børnefolklore og også vist, hvorledes de lokale udtryk kan have deres ud-spring på andre kontinenter. Børnefolkloren er et internationalt foretagende og har været det, længe før globalisering kom på programmet. Den strømmer i omfattende internationale netværk. Legekulturen er på én gang fuldstændig lokal og yderst global. Via »legekulturens internet« står også den 3-årige i forbindelse med den vide verden.

Gennem sin klassiske folkløristiske approach har Kaas Nielsen skaffet et kil-

demateriale til veje og desuden i punkt-nedslag kortlagt sådanne forhold både i deres historiske dybde og i form af deres geografiske udbredelsesmønstre. Artiklerne i bogen er en lang række eksempler på sådanne dokumentationer, nedslag og studier.

Erik Kaas Nielsens indsamlinger betyder, at der er lagt et grundlag, og at der eksisterer et kildemateriale, som kan bruges i et kulturhistorisk perspektiv. Ellers er børns lege og udtryk væk som blade i vinden, kun få har haft sans for at nedtegne det, hvad der gør, at legekulturens historie er svær at skrive. Voksne taler hele tiden om børns lege i dag og forfaldet i forhold til, hvordan det var før i de gyldne legedage. Nostalgi eller sandhed? Kildematerialet og studierne mangler ofte, og det har konsekvenser også for nutidens børnepolitiske dagsorden.

Børns egen kultur og udtrykskraft

For undertegnede, der begyndte at arbejde med børnekultur i slutningen af tresserne, betød ikke mindst *Det lille Folk* en bekræftelse på, at der ved siden af børnelitteratur og anden voksenkultur for børn florerede en vidtforgrenet og omfangsrig mundtlig digtning mellem børnene. Den var mindst lige så spændende og kunne hævde sig også æstetisk over for det meste af, hvad der ellers blev produceret for børn. Det var en mundtlig digtning, hvis former, mangfoldighed og udtrykskraft var på linje med en hvilken som helst anden mundtlig digtning og i familie med folkeeventyr, folkeviser og sange, og som var del af en endnu mere bredspektret legekultur af musikalske, sproglige og grafiske udtryksformer. Samtidig var den nok traditionsbåret og rummede stof, der kan spores tilbage til

tidligere generationers barndom og sågar i visse dele til middelalderen og længere endnu, men den er også ultra moderne og en kultur på det moderne livs betingelser. Den er på en gang historisk forankret og helt moderne, i sine former forud for selv det postmoderne; den er i konstant fornyelse, samtidig med at den har det gamle som grundlag. Formerne er så robuste og brugbare, at de tværs gennem store kulturelle og sociale ændringer i barnelivet alligevel kan bruges af børnene som udtryk i og for det moderne barneliv og den aktuelle erfaring med det. Der er hverken gået museum eller folkedans i det, uanset traditionsformidling er et nødvendigt grundlag. Gammelt skilles ud, andet består, og nyt kommer til, men vitaliteten i denne digtning består og sætter børn i stand til at møde de aktuelle vilkår på legens betingelser. *Det lille Folk* er en demonstration af alt dette både i bredden og højden. Der ligger i den og i Erik Kaas Niensens øvrige skrifter et stof, som burde indgå som en selvfølge i enhver pædagogisk uddannelse. Samtidig rummer de et lager af stof til formidling og inspiration, som i langt højere grad, end tilfældet er, kunne omsættes i bøger og medieprodukter for børn.

Selv om de folkløristiske udtryksarter har en anden funktion end at være kunstneriske eller pædagogiske, så har de ofte en udtrykskraft, en artistisk styrke og en sproglig eller grafisk kvalitet, som gør, at de kan stå mål med det meste. De er lavet for at være gode, for at kunne få det til at swinge i givne situationer. Det er en af grundene til, at forskellige børneudtryk har kunnet inspirere alle slags kunstnere

i dette århundrede og givet impulser til træk i det moderne opbrud i kunstarterne. I billedkunsten er eksemplerne legio fra dadaister og Klee til Asger Jorn og konkretister, men også i litteratur og drama ser man impulserne. Det er ikke blot Benny Andersen og Enzensberger, der har erkendt dette. Børneudtrykkene er ikke kunst, det er en misforståelse, men de har æstetiske og artistiske kvaliteter, der kan give impulser til voksenkulturen og gør det i højere grad, end man umiddelbart opfatter.

Erik Kaas Niensens arbejde kunne i langt højere grad følges op, men som bogen her viser, er han selv stadig i gang. Han har bl.a. deltaget i en række større indsamlinger fx i Brøndby i 1992, hvor han drog ud for at se, om der var hold i den ofte gentagne påstand om, at børn ikke mere leger. Projektets arbejdstitel var *Lever legen?* – men allerede undervejs i forløbet blev titlen ændret til *Legen lever*. Nok er der sket store forandringer med børns lege, men Kaas Nielsen kunne berolige de ængstelige med, at børnene i dag leger lige så ivrigt og opfindsomt, som de hele tiden har gjort.

Kaas Nielsen har udgivet en del bøger: *Det lille Folk*, *Gæt en gåde*, *Manden i galgen*, *Jeg vil synge en sang*. Lystige rim og remser. Men hvad der måske er mindre kendt er, at Kaas Nielsen også har udgivet en lang række artikler, som har været bragt i forskellige danske og nordiske tidskrifter. Det er et udvalg af disse artikler, som hermed udgives som den første publikation i Sekretariat for Børnekulturnetværks skriftserie.